

Waar komen onze winterse groenlingen vandaan?

*Groenling
op rozebottels*

De tuin achter ons huis verdient eigenlijk die naam niet. Het is een pijpenla, gevuld met grint en gras, op welker scheiding een zandbak. De vegetatie is zeer bescheiden: een zomereik, geërfd van de gemeente, toen dat stuk grond nog tot het braakliggende terrein behoorde, een pruimeboom, tegen onze wil opgeschoten uit een afgekeurde pruim en daarom afgekeurde pruimen voortbrengend. De scheiding met de buren wordt gevormd door een heg van 'Japanse Knoop' (*Polygonum cuspidatum*), waarvan alleen maar zweefvliegen blijken te houden en zeker niet de buren. Dit laatste vanwege de niet te beteugelen uitlopers!

In de zomer fungeert de pijpenla als een refugium voor de buurtbewonertjes, omdat er een schommel in hangt en 'er alles mag'. In de winter wordt hun plaats ingenomen door de vogels. Daartoe strooien we met kwistige hand voer in dié samenstelling, dat het een voor elk wat wils oplevert. Er komen talrijke gasten op af en het maakte in het verleden tegelijk een eind aan onze overtuiging, dat we onze 'eigen tuinmees' bezaten. Toen we n.l. begonnen met de vogels te vangen en te ringen, maakten we individuen van de vliegertjes, herkenbare vogels dus, opgenomen in onze Vogeltjes Burgelijke Stand, soms al terug te brengen tot hun geboorte.

We zullen ons op deze plaats niet wijden aan een beschrijving van de vangmethoden. Ter geruststelling van de lezers zij gezegd, dat het vangen 'humaan' geschiedt en dat we eveneens een plek openhouden voor de schuwere soorten of individuen, zodat die ook aan hun trekken komen. In het begin verschalkten we enkele huismussen, die hun territorium binnen burenbereik hadden, maar deze schrandere straatjongens waren pienter genoeg om zich niet nogmaals van hun vrijheid te laten beroven. De Groenlingen waren beslist dommer of verwachtten ze geen gevaar van hun gastheer, die hun tafel rijkelijk gedekt hield? Als we onze notities bekijken, zien we talloze beesten, die zich dezelfde dag of vlak daarna weer terug lieten vangen. Ze weerden zich overigens uitstekend op de voederplank. Ze waren verzot op witte zonnepitten en als een huismus te dicht in hun buurt kwam, die als standvogel meende zekere rechten op zijn voerplaats te hebben, zakten ze door hun knieën, hieven de vleugels half op en maakten met de dikke snavel open een dreigend, imponerend gebaar naar de concurrentie. Ze pelden bij voorkeur ter plaatse het begeerde zaadje uit de witte schalen. De Kool- en Pimpelmezen bezigden een

andere tactiek. Ze doken van het pruimeboompje op de plankrand, pikten als gauwdieven het witte snoepgoed weg en vlogen ermee naar de eik, waar ze met driftige hakbewegingen het splijtwerk verrichtten.

Als de koude echt inviel, zodat de vorst ons in neus en oren beet, kwamen de Kepen opzetten. Meestal zag je eerst een enkeling, die vermoedelijk zo sociaal voelend was, dat hij later terugkeerde met hongerige maten. Als we zo'n vogel trachtten te ringen, viel er menigmaal een prevelementje te horen. Zij hadden dikwijls de gewoonte een vinger beet te pakken met het puntje van hun stevige snavel en schenen er een bijzonder genoeg in te vinden, de snep dan stevig dicht te houden en een halve slag te draaien. Het is de vogel van het vinkenbaangrapje, ideaal om nieuwelingen te vertellen, dat hij naar ajuin ruikt en de nietsvermoedende in de nieuwsgierige neus te laten bijten.

Ringmussen, die ons eerst de indruk gaven net zo leep te zijn als hun achterbuurtneven, waren toch gemakkelijker te bemachtigen. Nu nog lopen de visuele bewijzen rond van onze ringactiviteiten en ze bewijzen daarmee, dat ze de dakpannen verkozen boven de knotwilgen in het achterland. Ook de Heggemussen zochten vooral in de koude winter beschutting en voedsel achter in onze tuin. Dat de koude de bospieten echt wel naar de stenen nederzettingen dreef, bleek uit enkele tuinterugvangsten van koolmezen, die in de lente en zomer als volwassen vogel 3½ km boswaarts waren geringd. We zijn na een jarenlange ervaring als nestkastenier wel overtuigd, dat een gevestigde, oude mees bij uitzondering buiten zijn 500-meter gebied komt. Wij kenden (en kennen) nu echter zulke uitzonderingen!

De 'Appelvinkenwinter'-1969/70 leverde ons zelfs zeven Appelvinken op, die in bijt-zucht de meerdere van de kepen waren. Geen wonder, als je weet, dat ze een kersepit met gemak kunnen kraken! Merels en spreeuwen kwamen op de broodbonken af, die vooral op maandag de voederplek markeerden. Merels deden we ook een bijzonder groot plezier met rotte appels en een voorraadje in zand gedroogde lijsterbessen, die we met vooruitziende blik in de herfst hadden geoogst. Men ziet, dat er nogal wat bezoek kwam en dan hebben we het nog niet eens gehad over het vertrouwelijke roodborstje, dat we in enkele gevallen een jaar later op precies dezelfde vierkante meter weer terugvingen! Het onderstaande overzicht laat u zien, wat in de loop der jaren het resultaat was van onze bemoeienissen.

Soort	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68	68/69	69/70	Totaal
Koolmees	38	60	11	11	19	17	30	15	44	245
Pimpelmees	12	12	—	10	5	—	4	6	14	63
Matkopmees	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Groenling	24	71	7	5	132	73	38	77	173	600
Keep	—	54	—	9	5	—	18	3	112	201
Vink	4	12	13	2	12	13	25	15	11	107
Appelvink	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7
Ringmus	5	2	1	—	4	1	—	4	1	18
Heggemus	1	4	5	—	2	3	2	11	1	29
Winterkoning	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Pestvogel	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Spreeuw	7	17	44	1	6	2	—	12	8	97
Merel	4	4	—	—	1	—	—	3	1	13
Kramsvogel	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Grote lijster	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Turkse tortel	—	—	—	—	2	—	2	1	—	5
Totaal	95	238	83	38	188	109	119	147	374	1391

Naar onze bescheiden mening ligt de totaal-opbrengst er niet om en dat voor een achtertuintje! Er zijn vette en magere jaren tussen, niet alleen een gevolg van de mild- of strengheid van de winter, maar ook de vangfrekwentie, de beschikbare vrije tijd buiten de weekenden en de weersomstandigheden gedurende die vrije uren. Het is overigens een erg comfortabele wijze van vogelvangst, vanachter het beschuttende raam tot in details te volgen en zonder het ruige veldwerk te moeten uitoefenen.

Het meest interesseerde ons de herkomst van de groenlingen, die in zo grote getale de voertafel bezochten. Weliswaar kenden we de groenlingen als plaatselijke broedvogel, maar de kanarieachtige triller - het bruiloftslied van deze soort - hoorden we toch te weinig om hem als 'algemeen' te kenschetsen. Het aantal nam in oktober sterk toe. Aan het eind van de straat was de gemeente zo vriendelijk een groot perk rozen aan te planten, die grote bottels opleverden. Daarop nu verschenen eind september, begin oktober groepjes groenlingen, variërend van 10 tot 30 exemplaren. De talloze opengescheurde bottels en de gemorste zaadjes daaronder verraadden hun activiteit en eetlust. Het is duidelijk dat, zolang de rozenparken en andere natuurlijker voedselbronnen nog genoeg aantrekkingskracht hebben, de voerplanken nog niet dadelijk worden opgezocht. Eigenlijk is dat jammer! Het bleek n.l. uit onze eigen terugmeldingen, dat de groenlingen van onze voederplank broedvogels waren van Noord-Duitsland en het Zuidwestelijk deel van Scandinavië. Wij begonnen pas met voeren, als de temperatuur daartoe aanleiding gaf, dus in het algemeen als de natuur het zelf niet meer leverde. Daardoor werden de met ringen gemerkte groenlingen pas individu in de zin van het onderzoek op een tijdstip, dat de soort al zijn Zuidwest-trekgrens had bereikt. De in de maanden september en oktober aanwezige exemplaren waren mogelijk op doortrek naar het zuidelijker deel van Europa. Op het onderstaande overzicht ziet u de gegevens van onze tuingroenlingen gerangschikt.

Geringd te:	Op:	Teruggemeld uit:	Op:	Opmerk.
Nunspeet	10- 3-62	Tyritztrand Noorwegen	23- 4-62	X
Nunspeet	13- 1-63	Wilrijk België	2-11-63	
Nunspeet	18- 1-63	Lelystad	1- 2-63	
Nunspeet	24- 2-63	Weddinghausen Duitsland	20- 5-63	X
Nunspeet	22-12-63	Zwollerkerspel	27- 3-64	
Nunspeet	30- 1-66	Wilhelmshaven Duitsland	23- 7-66	X
Nunspeet	23- 2-63	Hirtshals Denemarken	15- 3-66	X
Nunspeet	18-10-63	Kruikeke België	23-10-63	
Nunspeet	12-12-65	Hamburg Duitsland	28- 6-66	X
Nunspeet	23- 1-66	Wilhelmshaven Duitsland	21- 4-66	X ¹⁾
Knardijk KM-paal 13	28- 1-66	Nunspeet	4- 2-66	
Nunspeet	30- 1-66	Wilhelmshaven Duitsland	23- 7-66	X
Wilhelmshaven Dld.	21- 4-66	Nunspeet	3-12-66	X
Lelystad	8-11-66	Nunspeet	30-12-66	
Lelystad	25- 3-67	Hulshorst	5- 4-67	
Zwarte Meer	10-11-67	Nunspeet	6- 1-68	
Nunspeet	2-12-67	Frisenfeld Denemarken	10- 8-68	X
Nunspeet	31-12-69	Epe Gelderland	18- 1-70	
Nunspeet	15- 2-70	Benløse Denemarken	2- 5-70	X

Wanneer u terugmeldingsplaats en datum vergelijkt, ziet u dat de noordelijke gevallen alle in of nabij de broedtijd werden teruggemeld. Deze gevallen zijn met een X in het overzicht aangegeven. De lokale meldingen, waartoe ook de Knardijk en Zwollerkerspel

gerekend moeten worden, zijn in de winter geschied, evenals die uit België. In ons archief staan bovendien nog vele eigen terugvangsten vermeld. Dat waren de groenlingen, die steeds weer de voerplank wisten te vinden, zelfs na één of twee jaar. De met een X¹⁾ gemerkte groenling liet zich na zijn registratie in Wilhelmshaven wéér in Nunspeet zien. Naar ons idee vormen deze geregelde winterbezoekers de 'stalgroenlingen', net zoals de stal bij een eendenkooi. Zij zijn het dan, die steeds weer hun - eventueel nog ongeringde - collega's meetronen naar het tafeltje-dek-je in onze tuin. Dat wijst erop, dat hun ervaring nog zo slecht niet was!

We wachten weer met spanning op de komende wintermaanden. Het voer wordt op het ogenblik verorberd door de huismussen en we verbeelden ons, dat de burens er niet zo heel gelukkig naar kijken. Vanwege de niet-gewilde brochies op het wasgoed of door de familievets, die in het broedseizoen door de mussen onder de pannen en dus vlakbij de slaapkamer worden uitgevochten? Want oh, wat zijn ze al vroeg in de weer! Ondanks het feit, dat 90 % van de voeraankoop in 's mussen keelgat verdwijnt, hebben we er vrede mee, al zouden we wel willen, dat ze hun dankbaarheid betoonden door van de forsythia en crocusknoppen af te blijven.

Nunspeet, 30 november 1970

Adres van de schrijver:

Foto: W. H. Schieveen.

J. Frencken

Het Eenbloemig wintergroen

(*Moneses uniflora* (L.) A. Gray)

in Nederland

In onze afdeling houden wij in onze lezingen-serie elk jaar een z.g. 'Van-en-voor-ledenavond'. Ieder lid heeft dan gelegenheid wat te vertellen over bepaalde 'dingen uit de natuur'. Het komt nogal eens voor, dat men in de zomermaanden en vooral ook tijdens de vakanties iets aardigs beleefd heeft op natuurhistorisch gebied of iets bijzonders heeft gezien, dat de moeite waard is. Soms zijn het ook problemen waarmee men zit en waarvan men dan hoopt, dat iemand van de aanwezigen op zo'n avond er wat meer van weet. Zo kwam in oktober 1969 op een dergelijke avond ons lid mej. J. Koeslag met enkele dia's naar voren, welke zij tijdens haar zomervakantie op Terschelling had gemaakt van een paar bloeiende planten, die zij tezamen met twee vriendinnen gevonden had aan de rand van een dennebos langs een rijwielpad. De dames wisten toen niet direct wát het was, maar beseften toch al gauw dat het wel iets bijzonders moest zijn. Er werd één exemplaar verzameld en naar het Natuurhistorisch Museum op Terschelling gebracht.

Op de genoemde ledenavond nu kregen wij enkele dia's te zien van deze vondst. Persoonlijk ken ik *Moneses* (*Pyrola*) *uniflora* goed uit de Alpen. Bij het zien van de dia's van mej. Koeslag drong het echter niet dadelijk tot me door, dat het hier voor Nederland wel om een zeer bijzondere vondst ging. Maar daarover direct meer.

Het (oude) geslacht *Pyrola* is in de nieuwere flora's opgesplitst in 3 geslachten, t.w. *Moneses* (*uniflora*) waarbij de bloemen alleen staan, *Orthilia* (*secunda*) met de bloemen in trossen slechts naar één zijde gekeerd en *Pyrola*, waarbij de bloemen ook in trossen staan doch naar alle zijden gekeerd zijn. Van het eigenlijke Wintergroen (*Pyrola*) kennen wij in Nederland het Rondbladige (*rotundifolia*) en het Kleine wintergroen (*minor*). Tot de zelfde familie behoort ook het Stofzaad (*Monotropa hypopithys*). Het zijn allen saprophyten. In de Alpen komt ook nog voor *Pyrola chlorantha*, die veel op het Rondbladig wintergroen lijkt doch een veel groenere kleur heeft. In Wallis is dat een gewoon